

Docentenhandleiding Groene Voetstappen

Doel van de actie

Kinderen worden met 'Groene Voetstappen' op een leuke manier betrokken bij het klimaat en leveren op eigen wijze een bijdrage aan gezonde lucht en een veilige omgeving. Dit doen ze door een week lang lopend en fietsend (in ieder geval niet met de auto) naar school te gaan, en de opdrachten uit het stickerboekje uit te voeren. In de les kan extra aandacht besteed worden aan klimaat, vervoer, weer en energie.

Stappenplan

Wat te doen vóór de actie

- Uitnodigen van wethouder voor opening of afsluiting van de actieweek ([Stappenplan](#));
- Informeren van ouders/verzorgers ([voorbeeldbrief](#));
- Downloaden en ophangen 'wij doen mee'-posters ([poster](#)).
- Inloggen op scorebord.groenevoetstappen.nl en de namen van de leerlingen invoeren.
De persoon die de school heeft aangemeld krijgt de inloggegevens per e-mail.

Wat te doen op de eerste actiedag

- Opening van de actie door de directeur op het schoolplein of in de gemeenschapsruimte ([voorbeeldvideo](#));
- Utdelen stickerboekjes en stickervellen aan de kinderen;
- Kinderen het doel van de actie vertellen.

Gedurende de week

- De kinderen (en leerkrachten!) komen met duurzaam vervoer naar school en krijgen daarvoor twee Groene Voetstapstickers per dag.
- Kinderen kunnen bij binnenkomst in de klas op het digibord aanklikken hoe ze naar school zijn gekomen, maar ook of een van de ouders heeft meegedaan. Zo worden de aantallen Groene Voetstappen bijgehouden en kunnen ze worden vergeleken met de rest van de school.
Log hiervoor in op scorebord.groenevoetstappen.nl.

GROENE VOETSTAPPEN

- Hebben de kinderen CO₂ bespaard met een activiteit uit het Gouden Voetstappen-menu? Dan krijgen zij een Gouden Voetstap (als sticker in hun boekje en/of op het digitale scorebord).
- Bedenk met de kinderen creatieve oplossingen voor de klimaatproblematiek. Stuur de ideeën op naar Klimaatverbond Nederland* en maak kans op de Philip de Roo-prijs en deelname aan de Kinderklimaattop.

Wat te doen op de laatste actiedag

- Sluit de week feestelijk af met activiteiten op het schoolplein. *Ideeën: bezoek van de wethouder, blote-voetenpad, wedstrijd slow-biking, boom planten, etc.*
- E-mail het aantal Voetstappen, foto's, ideeën en tekeningen naar Klimaatverbond Nederland*.

Aandachtspunten en tips

- Alle deelnemers verzamelen **zeven dagen** Groene Voetstappen.
- Ga **flexibel** om met kinderen die om een goede reden niet mee kunnen doen. Wellicht verzamelen zij extra **Gouden Voetstappen**.
- Ga je iets bijzonders doen? **Laat het ons weten**, tweet of deel het met foto of nieuwsbericht via www.twitter.com/GroeneVoetstap; #groenevoetstappen of www.facebook.com/groenevoetstappen
- Geef je op voor de **digitale nieuwsbrief** via www.groenevoetstappen.nl/nieuwsbrief.
- Klimaatverbond Nederland geeft de aantallen door aan de Europese Groene Voetstappenactie (ZOOM – Kids on the move); we berekenen wat alle kinderen hebben bespaard aan CO₂; de ideeën en aantallen worden op de VN Klimaattop overhandigd aan de VN voorzitter.
- **De kinderen met de beste ideeën voor het verlagen van CO₂-uitstoot worden in o.a. voorrondes geselecteerd en uitgenodigd voor de Kinderklimaattop. Houd de nieuwsbrief in de gaten voor de datum en locatie.**

*contactgegevens

E-mail: groenevoetstappen@klimaatverbond.nl. Telefoon: 088-0238900

Klimaatverbond Nederland, t.a.v. Groene Voetstapenteam

Zijpendaalseweg 6

6814 CK Arnhem

GROENE VOETSTAPPEN

Gouden Voetstappen

In het Gouden Voetstappenmenu op www.groenevoetstappen.nl/gouden-voetstappen staan activiteiten waarmee kinderen klassikaal of individueel extra stappen kunnen zetten voor het klimaat. Hiermee verdienen ze de Gouden Voetstapstickers die ook in het stickerboekje geplakt kunnen worden.

Het gaat om korter douchen, minder vlees eten (flexitariër), organiseren lokale Kinderklimaattop, sponsoren van een boom, sluiten van een Kinderklimaatdeal met een volwassene, inzamelingsactie (Regenwoud van de Kinderen), gastles over klimaatverandering of het schrijven van een [motie Vreemd aan de orde](#). Kijk voor meer informatie en de aantallen te verdienen stickers op www.groenevoetstappen.nl/gouden-voetstappen.

Lesmateriaal

Op www.groenevoetstappen.nl staat voor iedere groep een aantal werkbladen en lesideeën, ingedeeld op de kerndoelen van het basisonderwijs. Aan jou om een afweging te maken welke activiteit het beste bij de groep past. Je hebt zelf vast nog meer ideeën. Gewoon doen! Een beschrijving/handleiding voor de werkbladen staat op de volgende pagina's. De verschillende activiteiten en werkbladen kunnen klassikaal of zelfstandig en in willekeurige volgorde gebruikt worden.

Ieder werkblad en lesidee past bij één of meerdere werelddoelen. De kern van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) is een einde aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. De 17 doelen zijn vastgesteld voor de periode 2015-2030 en gelden in alle landen voor alle mensen. Je herkent de doelen aan de gekleurde logootjes onderaan de werkbladen en lesideeën. Wil je meer weten over deze doelen kijk dan op www.17doelendiejedeelt.nl.

Veel plezier en succes met het verzamelen van Groene Voetstappen!

Het Groene Voetstapenteam: Carla Lodder, Randy Gasper-Rothengatter en Petra Lettink (Klimaatverbond Nederland), René Munster (Vereniging GDO) en Machiel van Lieshout (SME)

Docentenbeschrijvingen werkbladen

ZOOM Kids On The Move – Climate Alliance

Werkblad 1: Hoe gingen kinderen vroeger naar school?

Doel:

Introductie op het hoofdonderwerp van Groene Voetstappen: (duurzaam) vervoer naar school. Door ouderen te interviewen over het vervoer in vroegere tijden worden kinderen zich meer bewust van hun eigen reis.

Introductie: Geef het blad mee als huiswerkopdracht voor de volgende dag. Bespreek vervolgens hoe de interviews zijn verlopen. Wat zijn de meest opmerkelijke verschillen met vroeger? De interviews kunnen uiteraard ook gefilmd worden.

Achtergrond:

We vragen uitdrukkelijk interview 'een' opa of oma, omdat sommige kinderen geen opa en/of oma meer hebben. Om die reden zijn ook overgrootouders, echt oude mensen in de straat of bewoners van een zorgcentrum in de buurt voor deze opdracht te benaderen. Met een zorgcentrum zou je als leerkracht de afspraak kunnen maken dat kinderen in groepjes van 2 of 3 met het werkblad bij bewoners langs gaan. Er kan bijvoorbeeld afgesproken worden dat de schoolklas aansluitend op de koffiepauze een klein uurtje komt buurten om over vroeger te praten.

Kerdoelen: Nederlands en oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel: 9 - Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen

Werkblad 2: Overal in de wereld naar school

Doel:

Bewust zijn creëren van het feit dat alle kinderen over de hele wereld naar school gaan, op verschillende manieren.

Introductie:

Als de kinderen de tekstballonnen doorlezen kunnen ze aantekeningen maken van dingen die ze niet begrijpen of wat vragen oproept. Vervolgens kan dat besproken worden met een klasgenootje. Vervolgens kunnen ze in stilte hun eigen verhaaltje schrijven over hoe ze naar school komen.

GROENE VOETSTAPPEN

Achtergrond:

Bij dit werkblad hoort een zwart-wit wereldkaart. Daarop kunnen kinderen met behulp van de atlas de genoemde landen opzoeken en de naam van het kind er in schrijven. Te beginnen met de eigen naam in Nederland.

Kerdoel: Nederlands

Werelddoel: 4 - Iedereen naar school

Werkblad 3: Waarom warmt de aarde op?

Doel: Klimaatverandering en het broeikaseffect zijn moeilijke onderwerpen om uit te leggen. De plaatjes helpen bij een basisbegrip van hoe het werkt. De focus ligt vooral op het effect van de dingen die wij doen, in plaats van op het klimaat zelf.

Introductie:

Voordat dit werkblad uitgedeeld wordt, verdient het de aanbeveling eerst een introductie over het broeikaseffect te geven. Dat kan bijvoorbeeld met een filmpje; zie www.schooltv.nl/zoekresultaten/?q=broeikaseffect.

Inventariseer na de introductie met de kinderen:

1. Hoe leven we eigenlijk? Een lijstje maken van wat we dagelijks doen
2. Welk gedrag levert schade op voor mens, plant en dier (de natuur)?
3. Zijn we van plan daar mee door te gaan of moeten we daar eigenlijk wat aan doen?
4. Zo ja, wat dan en door wie?
5. En ten slotte: wat zou je er zelf al een beetje aan kunnen doen?

Oplossingen: 1. De zon 2. Dit effect 3. Een automotor 4. Als teveel 5. Van het opwarmen

Achtergrond:

CO₂ (carbondioxide) wordt uitgestoten als fossiele materialen worden verbrand (steenkool, gas en olie). Een oplossing om op aarde minder CO₂ uit te stoten is energiebesparing. Als je minder elektriciteit gebruikt, minder benzine verbruikt en minder verwarmt met gas, dan help je het klimaat beschermen. Van belang is om ook het nut van kleine acties te benadrukken.

Als de verzamelde Voetstappen aangeboden worden aan de wethouder, dan kunnen de beste ideeën die uit dit werkblad voortkomen ook op werkblad 5 geschreven worden. Als ze

opgestuurd worden naar Klimaatverbond Nederland*, zorgen wij ervoor dat ze bij de staatssecretaris terecht komen.

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel: 13 – Klimaatverandering stoppen

Werkblad 4: Veilig op stap naar school

Doel:

Nadenken over je eigen route naar school. Dit biedt inzicht in het omgevingsbewustzijn van de kinderen.

Introductie:

Laat de kinderen hun route naar school tekenen. Dit kan in een vrije tekening, of als route op een geprint kaartje van de wijk. Op een grotere, gezamenlijke kaart kan iedereen een stip zetten op de plek waar zij wonen. Laat kinderen uit de bovenbouw aangeven waar gevaarlijke situaties zijn en wat voor oplossingen zij daarvoor weten.

Tip: Download en print een kaart van de buurt van de school met behulp van www.google.com/maps/ en plak die op het werkblad.

Er kan ook in groepjes of klassikaal gewerkt worden op een kaart van de gemeente. Daarop geven de kinderen aan waar knelpunten liggen en welke verbeteringen ze zouden willen. Komt de wethouder aan het einde van de week op bezoek? Geef dan ook deze kaarten met knel- en verbeterpunten in het verkeer. Vermeld dan de precieze locaties.

Achtergrond:

Is de route getekend in vogelperspectief, zoals een kaart? Of vanuit eigen perspectief, met huizen en bomen ed.? Welke elementen staan in de tekening? Hebben ze zichzelf erin getekend? Daarbij is het interessant of de tekeningen van de kinderen die meestal met de auto gebracht worden verschillen met de tekeningen van degenen die lopend/fietsend naar school komen?

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel: 9 - Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen

GROENE VOETSTAPPEN

Werkblad 5: Mijn Groene Voetstap

Doel:

Ideeën genereren voor een beter klimaat.

Introductie:

Jullie zijn de hele week bezig geweest met duurzaamheid, klimaatverandering, duurzaam vervoer en energiebesparing. Hoe kunnen we de wereld gezond houden en nog mooier maken?

Laat je gedachten de vrije loop en bedenk en knutsel apparaten, regels, en tips om de aarde gezond te houden!

Alle ideeën en tips zijn welkom voor de voorrondes van de Kinderklimaattop.

Vervolgstappen:

- Overhandig alle Groene Voetstappen van je groep of school met ideeën, tips en/of vragen aan de wethouder Milieu, Klimaat, Duurzaamheid of Verkeer in je gemeente (contactgegevens zijn te vinden op website van de gemeente onder een kopje 'college van B&W'). Maak tijdig een afspraak met de wethouder en verstuur een persbericht.
- Zet de beste ideeën op een heel grote voetstap en plaats een verslag met foto's op de website van de school. Én maak jullie actie landelijk bekend op de Groene Voetstappen-Facebook-pagina, op Twitter of geef het door aan ons.
- Hebben jullie een leuke actie georganiseerd, zoals een bezoek van de wethouder? Plaats daarvan ook een stukje tekst plus foto op de Facebook-pagina.

Als de Voetstappen, of een kopie of foto ervan, opgestuurd worden naar Klimaatverbond Nederland, zorgen wij ervoor dat deze bij de minister voor Infrastructuur en Milieu of staatssecretaris* terechtkomen. De kinderen met de beste ideeën dingen mee naar deelname aan de Kinderklimaattop en de Philip de Roo-prijs!

Het e-mailadres is: groenevoetstappen@klimaatverbond.nl.

Het postadres is:

Klimaatverbond Nederland
t.a.v. Groene Voetstapenteam
Zijpendaalseweg 6
6814 CK Arnhem

Kerdoelen: Nederlands, Oriëntatie op jezelf en de wereld en Kunstzinnige oriëntatie

Werelddoel: 13 - Klimaatverandering stoppen

Werkblad 6: De reis van de sinaasappel

Doel:

Duidelijk maken dat bijna ieder product een lange reis heeft gemaakt, met een grote impact op CO₂-uitstoot en leefomstandigheden.

Introductie:

Neem ter illustratie perssinaasappels en verschillende soorten sinaasappelsap mee. Je kunt ook meer ingaan op de Braziliaanse cultuur, zodat de kinderen zich een beter beeld kunnen vormen. Focus op positieve aspecten van het land (voetbal, carnaval, prachtige natuur, muziek, etc.) en vermijd de negatieve aspecten zoals illegale houtkap en armoede.

Achtergrond:

- Voor 1 liter sap in een pak zijn 16 sinaasappels nodig, hiervoor krijgt de arbeider €0,25.
- 80% van alle geëxporteerde sinaasappels komt uit Brazilië.
- Alle arbeiders hebben rug- en gezondheidsklachten door het zware werk en de pesticiden, maar moeten wel full-time werken om rond te komen, daarom worden ook de kinderen ingezet.

Kerdoelen: Rekenen en Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel: 12 - Duurzame productie en consumptie

Werkblad 7: In het Amazoneregenwoud

Doel:

Leren over het leven in andere delen van de wereld, in eenheid met de natuur. De leefsituatie vergelijken en de verschillen bedenken tussen het regenwoud en het bos om de hoek.

Introductie:

Bekijk en meet op de wereldkaart hoe groot het regenwoud is (in vergelijking met Nederland). De kinderen kunnen dan vertellen wat ze al weten over het regenwoud en over Zuid-Amerika.

GROENE VOETSTAPPEN

Achtergrond:

In de regenwouden over de hele wereld leven nog circa 1000 verschillende inheemse volkeren. Zij leven in harmonie met de natuur en gebruiken hun bos duurzaam. Alles wat het bos bedreigt, bedreigt ook hun eigen levenssituatie. Ze moeten vaak vechten voor hun land, omdat olie- en houtkapbedrijven aanspraak maken op hun land voor het winnen van goud, olie, palmolie, soja en bananen. Hierdoor verdwijnt ieder jaar 13 miljoen hectare bebost gebied.

Kerdoelen: Nederlands en Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoelen:

13 – Klimaatverandering stoppen

15 - Gezonde bossen en een rijke biodiversiteit

Werkblad 8: Energie in verleden, heden, toekomst

Doel:

Veranderingen in het energiesysteem en de energiebehoefte laten zien en ook de voor- en nadelen van de energiebronnen belichten.

Introductie:

Dit werkblad kan in tweetallen worden uitgevoerd. Ze kunnen bijvoorbeeld samen bedenken wat de moeilijke woorden betekenen, ze kunnen tekeningen maken van de verschillende energiebronnen en uiteindelijk de zinnen in de juiste volgorde zetten.

Achtergrond:

Mensen hebben elektriciteit gebruikt om hun leven steeds gemakkelijker te maken. Door de ontwikkelingen in de industrie en mechanisatie blijft de energievraag stijgen. De schaarste van bepaalde hulpbronnen en de milieuvervuiling zorgen ervoor dat energiebesparing en hernieuwbare energiebronnen een rol gaan spelen.

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoelen:

7 – Schone en betaalbare energie

9 – Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen

11 – Leefbare, duurzame steden

Werkblad 9: Een dag aan de Rio Negro

Doel:

Laten zien dat in andere landen de kinderen anders omgaan met elektriciteit of misschien zelfs geen elektriciteit hebben. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de telefoon of het licht, maar ook voor apparaten in het ziekenhuis of in de landbouw.

Introductie:

De tekst kan klassikaal gelezen worden, waarna de volgende vragen besproken kunnen worden. Waar is energie voor nodig bij de rivier Rio Negro? Wat voor energie hebben ze daar? Hoe ziet het (energie)leven van de mensen in Amazonië eruit? Wat zijn verschillen met het energiegebruik door kinderen in Europa?

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoelen:

- 7 – Schone en betaalbare energie
- 9 – Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen
- 11 – Leefbare, duurzame steden

Werkblad 10: Onderzoek naar het broeikaseffect

Doel:

Een idee geven van wat het broeikaseffect is.

Introductie:

Maak zoveel groepjes als dat je spullen hebt. Wanneer je de kinderen eerst laat bedenken wat de resultaten kunnen zijn, kunnen de verwachtingen uiteindelijk vergeleken worden met de resultaten.

Als je een kas in de buurt weet, kan daar wellicht een bezoek aan worden gebracht.

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werkblad 11: Hernieuwbare energie

Doel:

Welke vormen van hernieuwbare energie zijn er en welke bronnen worden daarvoor gebruikt?

GROENE VOETSTAPPEN

Introductie:

Bespreek de relatie tussen het gebruik van (grijze) stroom en klimaatverandering. Zij hebben wellicht eigen ideeën over hoe je stroom kunt opwekken met andere bronnen.

Als ze de invultekst hebben gelezen en ingevuld kunnen de kinderen nog bedenken wat de moeilijkheden en mogelijkheden zijn rondom duurzame energie in vergelijking met fossiele energie. Met vragen als: Wat voor invloed heeft het opwekken van energie met ... op de luchtkwaliteit en op het landschap? Hoe vaak kan er energie worden opgewekt met een stukje steenkool? En met een zonnestraal?

Achtergrond:

Het gebruik van energie maakt ons leven gemakkelijker. Tegelijkertijd zorgt de opwek en het gebruik van energie voor milieuvervuiling en klimaatverandering. We gebruiken fossiele energie die 1000 jaar nodig heeft gehad om te ontstaan. Daarmee komen enorme hoeveelheden CO₂ in de lucht, die eerst (onschuldig) in de grond zaten, maar nu het broeikas effect versterken. Energie van hernieuwbare bronnen, zoals van de zon, de wind, waterkracht, biomassa en aardwarmte zijn klimaatvriendelijker.

Kerdoelen: Nederlands en Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoelen:

7 – Schone en betaalbare energie

12 – Duurzame productie en consumptie

Werkblad 12: Afvinklijst energie

Doel:

Het oefenen en meten met energiebesparende maatregelen helpt kinderen de link te leggen tussen energiegebruik en het tegengaan van klimaatverandering. Als kinderen zelf met ideeën komen voor energiebesparing zullen ze er eerder geneigd zijn het leuk te vinden en er een gewoonte van te maken.

GROENE VOETSTAPPEN

Introductie:

In het energiedagboek van werkblad 9 kunnen de kinderen zien waar ze allemaal energie voor gebruiken. Samen met de groepsgenootjes kunnen ze alternatieven verzinnen, zodat ze energie kunnen besparen in het dagelijkse leven. Het energiegebruik van de normale activiteiten en van de alternatieven kunnen wellicht worden gemeten. Zo zien ze welke aanpassingen veel/weinig effect hebben.

Kerdoel: Rekenen en Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel:

6 - Schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen voor iedereen

7 – Schone en betaalbare energie

11 – Leefbare, duurzame steden

13 – Klimaatverandering stoppen

Lesbeschrijvingen docenten

Veldwerk Nederland

TIP: Het is de moeite waard om de activiteiten eens rustig te bekijken want ze zijn merendeels niet seizoen-gebonden. In het kader van omgevingsonderwijs kunnen ze ook in andere jaargetijden uitgevoerd worden. De groepsleerkracht kan de activiteiten ook dan plaatsen in het kader van thema's als de wereldoriëntatie, natuur en techniek, aarde en klimaat(verandering).

Voor de kleuterbouw (groep 1 en 2):

Blote-voeten-pad

Al dan niet met gebruik van een handpop als intermediair (bv een mol) gespeeld door de leerkracht gaan kinderen met de blote voeten in de omgeving verschillende ondergronden ontdekken; ook kan op het plein of in de klas een blote-voeten-pad worden opgezet.

Kerdoel: Bewegingsonderwijs en Oriëntatie op jezelf en de wereld

Ontdek je omgeving;

Je kunt kinderen een groot plezier doen door aan de hand van een serie uitnodigende vragen opdrachten in de schoolomgeving te laten uitvoeren. In de beschrijving staat een serie "zoek-vragen" op grond waarvan kinderen op zoek gaan naar iets met een groene kleur, iets ronds, iets waaraan ze kunnen hangen, iets groter of kleiner dan ... enzovoort. Een selectie van geschikte zoekvragen is met de hele klas of in 2-3 subgroepjes buiten uit te voeren. Afhankelijk van de omgeving en/of beschikbare materialen zijn ook andere "zoek-vragen" toe te voegen.

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel: 15 – Gezonde bossen en een rijke biodiversiteit

Voor de onderbouw (groep 3 en 4):

Kring van paddenstoelen

Kinderen zitten in de hele groep (of als er assistentie is in 2 subgroepen) in een kring met de rug naar het midden/ In de kring staat een 'heks' die aan de hele groep opdrachten geeft of vragen stelt die kinderen afwisselend/op aanwijzing moeten beantwoorden. Het gaat om waarnemings-, belevings- en doe-vragen. Uit de serie vragen in de activiteitbeschrijving is een selectie te maken en afhankelijk van de eigen situatie zijn nieuwe vragen toe te voegen. Eén van de mogelijke opdrachten is het bepalen van je eigen hartslag; ook daar is een beschrijving van (werkblad 'meet je hartslag').

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel: 15 – Gezonde bossen en een rijke biodiversiteit

Kaartje groene omgeving of voet groen beplakken

Voor het kaartje op aanschijn-formaat kun je een eigen ontwerp maken. Een stukje dubbelzijdig tape van bijv. 4x5 cm kan op het kaartje geplakt worden en na verwijdering van het deklaagje beplakt worden met kleine bloemetjes of blaadjes, zaadjes, grassprietjes of –graspluimpjes, steentjes, takjes of stukjes schors; leuk om aan een draad in de klas te hangen of voor thuis mee te geven. Op een A4 of A5 kunnen kinderen ook de omtrek van hun voet tekenen en die volplakken met (bij voorkeur wat gedroogde) blaadjes, bloemetjes, mos of grassprietjes.

Kerdoel: Kunstzinnige oriëntatie

Werelddoel: 15 – Gezonde bossen en een rijke biodiversiteit

Voor de middenbouw (groep 5 en 6):

Collage maken

Deze opdracht kan door variatie in eisen in elke bouw uitgevoerd worden en biedt ook kansen om het thuisfront te betrekken. Het is zelfs denkbaar dat kinderen als 'huiswerkopdracht' een collage op A3 of A2 moeten maken die ze opgerold mee naar school nemen en in de klas (kort) toelichten wat ze met vriendjes, klasgenootjes of het eigen gezin hebben gevonden/gemaakt over het thema klimaat, verkeer, vervuiling en/of menselijk handelen. Dit zal verrassende uitkomsten opleveren en levert ook veel te delen leerstof op.

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel:

6 - Schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen voor iedereen

7 – Schone en betaalbare energie

11 – Leefbare, duurzame steden

13 – Klimaatverandering stoppen

Sta stevig op je voeten

Bedoeld als bewegingsonderdeel om een dag(deel) mee te starten of te eindigen. Suggesties bevatten enkele sportieve en zintuiglijke activiteiten. Eenvoudig uit te breiden met balgooien, touwtjespringen, hinkelen of touwtrekken en praktisch rekenen kan hier zo aan toegevoegd worden. Hartslag meten is ook hier een passend onderdeel (zie werkblad 'meet je hartslag').

Kerdoel: Bewegingsonderwijs

Werelddoel: Gezondheidszorg voor iedereen

Spindiagram vervoermiddelen

In het bijbehorende werkblad is beschreven hoe je een spindiagram kunt maken; in het kader van Groene Voetstappen betreft het het thema vervoermiddelen, maar andere inventarisaties kunnen ook. In de beschrijving tref je een ingevuld voorbeeld aan. Dit is op het (digi-) bord of een groot vel papier oningevuld over te nemen. Andere inventarisatietechnieken zijn **mind mapping** (alles wat een relatie met het thema heeft) en **brainstorm** (alle creatieve vrijheid).

GROENE VOETSTAPPEN

Kerdoelen: Nederlands en Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel: 9 - Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen

Voor de bovenbouw (groep 7 en 8):

Ontwerpwedstrijd

Kan beschrijvend of bouwend (= moet echt werken) of creatief zijn.

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld en Kunstzinnige oriëntatie

Werelddoel: 9 - Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen

Transport, inventarisatie

Gaat een stap verder dan het spindiagram bij de middenbouw. Hierbij zijn sectoren te onderscheiden met hun bijpassende voertuigen en welke energiebron erbij nodig is. De sectoren zijn te verdelen onder groepjes leerlingen die opdracht krijgen info op het internet te zoeken en in de klas terug te koppelen op een vooraf aangegeven wijze (collage, presentatie, verslag).

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoelen:

9 - Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen

11 - Leefbare, duurzame steden

Verkeer in je wijk

Dit sluit goed aan bij werkblad 4 (veiligheid) en is de beschrijving om de 'eigen wijkplattegrond van google te downloaden' te benutten. Op de plattegrond kan de weg naar school, knelpunten, stoplichten e.d. ingetekend worden maar ook de verkeersdrukte in aantallen (auto, vrachtauto, bus, fiets, bromfiets, voetgangers e.d.) per kwartier of uur genoteerd worden. Met een stopwatch is op te nemen hoe lang een stoplicht op rood staat. Vanwege de interesse van kinderen – meestal jongens – in automerken is ook een werkblad auto-vignetten toegevoegd. Deze is bij inventarisaties te gebruiken

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

GROENE VOETSTAPPEN

Werelddoelen:

- 9 - Veilige infrastructuur en beschikbare kennis voor iedereen
- 11 - Leefbare, duurzame steden

Wat kun je zelf doen?

Uiteindelijk wil je hier naar toe. Voor de mondiale aanpak heb je internationale afspraken nodig en sta je voor je gevoel wel eens machteloos, maar op eigen niveau kun je ook heel wat bedenken. Soms sta je er ook helemaal niet bij stil maar na instructieve filmpjes en zelf opgezochte informatie kun je ook bewust worden welke verstoring/verontreiniging we met zijn allen veroorzaken. Sommige antwoorden op, of oplossingen voor problemen kunnen we niet geven maar kun je wel met elkaar vaststellen dat er aan bijv. de plastic soep (klik maar eens op google 'plastic soep oceaan' in) echt wat gedaan moet worden. Uiteindelijk kun je met elkaar maatregelen of ontwikkelingen bedenken/vaststellen die leiden tot een meer duurzame, energie-neutrale omgeving/wereld. Daar kunnen leerlingen die aan Groene Voetstappen hebben meegedaan dan over meepraten en maatregelen 'wegen' die ze op dit gebied voorbij zien komen.

Kerdoel: Oriëntatie op jezelf en de wereld

Werelddoel:

- 7 – Schone en betaalbare energie
- 11 – Leefbare, duurzame steden
- 13 – Klimaatverandering stoppen

Activiteiten speciaal voor de bovenbouw

Kinderklimaattop

Ieder jaar houden we een nationale Kinderklimaattop. De kinderen met de allerbeste ideeën uit Nederland worden uitgenodigd voor deze speciale dag. Houd de website in de gaten voor datum en locatie. De winnende ideeën koppelen we aan bedrijven of organisaties die mee kunnen helpen met de uitvoering.

Idee: Laat de kinderen in de klas in groepjes brainstormen over het tegengaan van klimaatverandering of juist het aanpassen aan klimaatverandering (denk aan extreem weer, wateroverlast, etc). Ze kunnen hun ideeën thuis of in de klas uitwerken. Lesblad 5 kan gebruikt worden om de ideeën op te schrijven.

Stuur de uitgewerkte ideeën op papier of digitaal naar Klimaatverbond Nederland. Wie weet komen jouw leerlingen door de voorrondes heen, dingen ze mee naar de Philip de Rooiprijs en wordt hun idee uitgevoerd door het bedrijfsleven.

Ook is het mogelijk om zelf een **lokale Kinderklimaattop** te organiseren als afsluiting van de Groene Voetstappen, liefst in samenwerking met gemeente of NME-centrum. De kinderen kunnen dan hun verzamelde voetstappen, tips en ideeën overhandigen aan de wethouder duurzaamheid of klimaat of bijvoorbeeld aan de directeur van de school. Voor tips en ondersteuning kun je contact opnemen met groenevoetstappen@klimaatverbond.nl.

Kinderklimaatdeals

Heb je enthousiaste kinderen in de groep die het leuk vinden een deal te sluiten met een wethouder of directeur van een bedrijf? Op www.kinderklimaatdeals.nl printen zij een invulcertificaat waarmee zij naar een wethouder kunnen om een afspraak te maken voor het beperken van CO₂-uitstoot. Met wat hulp van een ouder/leerkracht voor het maken van een afspraak, zal het ze zeker lukken. Zet de afspraak vervolgens op www.kinderklimaatdeals.nl, zodat we kunnen laten zien dat kinderen het goede voorbeeld geven.

